

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NDA ÇANAKKALE MUHAREBELERİ'NDE FRANSIZLARIN ANADOLU'YA GEÇME GİRİŞİMİ VE KUMKALE SAVUNMASI

Hüsnü ÖZLÜ*

ÖZ

Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Boğazını geçmek maksadıyla 18 Mart 1915 tarihinde taarruza başlayan müttefik donanması yenilgiye uğramış ve umudunu kara savaşlarına bağlamıştır. 25 Nisan 1915 tarihinde başlayan Kumkale, Seddülbahir ve Arıburnu bölgelerine yapılan çıkarma harekâtı ile Çanakkale Cephesi'nde savaşın en kanlı günleri yaşanmıştır. Bu çıkarma harekâtı ve muharebeler içerisinde Kumkale Muharebeleri önemli bir yer tutmaktadır. Fransızlar, Seddülbahir çıkarmasına yardımcı olmak ve Türk ordusunda yer alan 15'inci Kolordu birliklerinin Gelibolu yarımadasına takviye birlikler göndermesine engel olmak maksadıyla bu çıkarma harekâtına girişmişlerdir.

Fransız filosunun 25 Nisan 1915 tarihinde başlattığı bu amfibi çıkarma harekâtına karşı, Kumkale Muharebeleri 15'inci Kolordu birlikleri tarafından yapılmış ve Anadolu yakasının savunması başarıyla sonuçlanmıştır.

Bu bildiride; Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Arşivinde yer alan belgeler ışığında Fransız ordusunun Çanakkale'de Anadolu'ya çıkma girişimleri ile Türk ordusunun savunma planları ve savaşa ait harekât planlarının analizi yapılarak, Kumkale Muharebeleri'nin Çanakkale Muharebeleri içerisindeki önemi ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Birinci Dünya Savaşı, Çanakkale Cephesi, Kumkale Muharebeleri, 15'inci Kolordu, Fransız Filosu.

* Doç. Dr., Milli Savunma Üniversitesi, Alparslan Savunma Bilimleri Enstitüsü, E-posta: hozlu@kho.edu.tr

THE ATTEMPT OF THE FRENCH TO ENTER INTO ANATOLIA AND THE DEFENSE OF KUMKALE DURING THE BATTLE OF GALLIPOLI IN WORLD WAR ONE

ABSTRACT

The allied armada, which began to attack with the aim of passing the Gallipoli strait on 18th March of 1915 sustained a defeat and switched its hope to land battles. With amphibious operations at the regions Kumkale, Seddülbahir and Arıburnu on 25th April 1915, the bloodiest days of the war were encountered at the front of Gallipoli. The battles of Kumkale have an important place among these landing operations and battles. The French undertook this landing operation with the aim of supporting the landing at Seddülbahir and to hinder the 15th Corps Troops of the Turkish Army to send reinforcing units to the Gallipoli Peninsula.

The amphibious operations which were started from the French Fleet on 25th April 1915 were defended from the units of the 15th Corps Troops and the defense of the Anatolian coast was concluded successful.

This paper aims to analyze the attempts of the French Army to land in Anatolia at Gallipoli and of the defense and operation plans of the Turkish Army in the light of the documents in the archive of the Department of Military History and Strategic Etude of the Turkish General Staff, thus to show the importance of the battles from Kumkale in the battles of Gallipoli.

Keywords: World War One, The Gallipoli Front, Battles of Kumkale, 15th Corps, French Fleet.

Giriş

İtilaf devletleri; Çanakkale Cephesi'nin açılması ile Bulgaristan'ın İttifak Devletleri yanında yer alacağı, Rusya'nın savaşa Osmanlıya daha yakın noktada gireceği düşüncesi ile denizden taarruzun gerekliliği üzerinde durmuşlar ve harekâtın başarıyla tamamlanması halinde Türk ordusunun ikiye bölüneceği, İstanbul ve Boğazların itilaf devletlerinin kontrolü altına gireceği ve Rusya ile iletişim kurulacağı, düşüncesi ile hareket etmişlerdir.¹

Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi'nde, ilk anda boğazı geçerek İstanbul'a ulaşmak isteyen ve büyük bir deniz gücüyle taarruz eden Müttefikler 18 Mart 1915 tarihinde yenilgiye uğratılmış ve planlarını uygulamayan Müttefik orduları bu kez 25 Nisan 1915 tarihinden itibaren kara

¹ **Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi** (Haziran 1914-25 Nisan 1915), V.Cilt, I.Kitap, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayını, Ankara, 2012, s.58.

savaşlarına başlamıştır. Bu tarihten itibaren hem Gelibolu Yarımadası'na hem de Anadolu yakasına çıkarma yapan Müttefik güçleri girdikleri her noktada büyük bir direniş ve savunma ile karşılaşmıştır. Bu savunma muharebeleri içerisinde özellikle Anadolu yakasında Kumkale Muharebeleri Gelibolu Yarımadası'nda yapılan muharebeler kadar önem taşımaktadır. Fransızlar Gelibolu Yarımadası'na yapılacak lojistik desteği kesmek ve bölgeyi kontrol altına alarak Anadolu yakasındaki savunma düzenini bozmak ve 15'inci Kolordu'nun harekâtına engel olmak maksadıyla bu çıkarma harekâtına girişmişlerdir. Bölgedeki Fransız komutanlığı hazırlanan genel amfibi harekât planı ile alternatif bir taarruz planı hazırlamış ve Çanakkale Boğaz savunmasının doğu kanadını düşürmek istemiştir. Bu planın gerçekleşmesi halinde Anadolu yakasında boğazı geçerek İstanbul'a ulaşmayı da hedeflemişlerdir. Ancak, Anadolu yakasındaki arazi durumu savunma muharebeleri için elverişlidir. Bu açıdan amfibi harekâtlar karşısında arazi üstünlüğü Türk ordusundadır.

Anadolu yakasını savunmak maksadıyla Türk ordusunda 26 Mart 1915 tarihinde Mürettep Kolordu kurulmuş ve bu kolordu bir ay sonra 3'üncü ve 11'inci Tümenlerden oluşan 15'inci Kolorduya dönüşmüştür. Fransız filosunun Kumkale ve Beşige bölgesine 25 Nisan 1915 tarihinde başlattığı çıkarma harekâtına karşı savunma harekâtı 15'inci Kolordu ve bağlı birlikleri tarafından yapılmış ve Anadolu yakasının savunması başarıyla sonuçlanmıştır. Elde edilen bu başarı Gelibolu Yarımadası'ndaki muharebelere hem askeri, hem de lojistik bakımdan katkı sağlamış ve Türk ordusunun mücadele azmini yükseltmiştir.

Birinci Dünya Savaşı'nın başından itibaren İngilizler, Osmanlı Devletini iki cepheli bir savaş durumuna sokmak ve cepheyi genişleterek Rus ordularını daha da Osmanlı topraklarına yanaştırmak için Rus donanmasının da İstanbul'a karşı harekete geçmesini, böylece Osmanlı Devleti'nin Gelibolu yarımadasına asker sevk etmesi önlenmek istemişlerdir. Bu genel plan üzerine Rus donanması, 12 Nisan 1915 günü İstanbul Boğazı tahkimatlarını bombalamıştır.²

Çanakkale'nin her iki yakasına yapılacak harekât için Müttefik Kuvvetler Komutanı General Hamilton komutasında olmak üzere İngiltere ve Fransa güçlü bir donanmanın etkin desteğine sahip 5 Piyade tümeni ile 1 piyade tugayını çıkarmaya tahsis etmişlerdir. Yapılan plana göre, esas çıkarma Seddülbahir ve Kabatepe'ye yapılacak, Saros Körfezine gösteri hareketleri

² Fahir Armaoğlu, "Çanakkale Muharebeleri'nin Rusya Üzerindeki Etkileri", **Çanakkale Savaşları Sebep ve Sonuçları Uluslararası Sempozyumu**, (14-17 Mart 1990), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara,1993, s.16.

düzenlenecektir. Kumkale'ye çıkacak Fransız birliği o yöredeki iki Türk tümeninin gerçek çıkarma yerine müdahalesini önleyecektir.³

18 Mart 1915 tarihinde denizden boğazı geçemeyeceklerini anlayan İngiliz ve Fransızlar, 25 Nisan'dan itibaren Gelibolu Yarımadası'na ve Anadolu yakasına asker çıkarıp Boğazdan geçişi sağlamak için karada harekâta giriştiler. Fakat Türk ordusu tarafından her iki yakada da durduruldular. Gerek Gelibolu Yarımadası'nda gerekse Anadolu yakasında başarı sağlanamaması ve çok ciddi kayıplar vermeleri, Fransızlara, Dünya Savaşının başlangıçta sanıldığı gibi aksine çabuk bitmeyeceğini, daha uzun süre büyük fedakârlıklar gerektireceğini düşündürmeye başlamıştır.⁴

Müttefiklerin bu endişeleri ve çıkarma harekâtına ilişkin görüşler, Mustafa Kemal tarafından yazılan ve Uluğ İğdemir tarafından 1968 yılında yayına hazırlanan Arıburnu Muharebeleri Raporu adlı eserde şu şekilde anlatılmaktadır:

“Düşmanın bu ihraç teşebbüsünde takip ettiği maksadın Boğaz medhalinin tarafeyninde Seddülbahir ve Kumkale'de çıkarmağa muvaffak olduğu kuvvetlerle karada birer nokta-i istinada malik olmak ve bu sayede donanmasıyla boğazı zorlamak için icra edeceği bahri hareketi teshil eylemek olduğunu kabul ediyorum. Düşman bu gayeye vasıl olamamak halinde dahi Seddülbahir ve Kumkale'de boğaz medhalini müdafaa eden vesaitin kıymet ve mahiyetini tamamen tezahür ettirmek ve keşfetmek gibi tali bir maksadı dahi temin etmiş oluyordu.”⁵

Ayrıca Mustafa Kemal, Çanakkale Cephesi'nin her iki yakasında yaşanan muharebeler ile ilgili şu tespiti rapor etmektedir:

“Seddülbahir ve Kumkale cihetinde dahi hal hemen aynı olmuştur. Binaenaleyh düşmanın Boğaz istihkamatını sukut ettirmek için bunca gemilerle getirdiği kuvvet karşımızdaki bakıyyetüs-süyuftan ibaret kalmıştır. Düşmanın hal-i harekâtına nazaran yerleştiği mevzilerde günlerce bizi işgal ve işgal ederek yeniden uzaklardan kuvvet getirmek niyetinde olduğunu tahmin

³ Abdurrahman Çaycı, “Çanakkale ve Gelibolu Yarımadası'nın Atatürk'ün Askeri Kariyerindeki Yeri”, **Çanakkale Savaşları Sebep ve Sonuçları Uluslararası Sempozyumu**, (14-17 Mart 1990), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara,1993, s.60-61. Bkz. Ek-1

⁴ Yahya Akyüz, “Çanakkale Savaşları ve Fransız Kamuoyu”, **Çanakkale Savaşları Sebep ve Sonuçları Uluslararası Sempozyumu**, (14-17 Mart 1990), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara,1993, s.122-123.

⁵ Uluğ İğdemir, **Arıburnu Muharebeleri Raporu (Mustafa Kemal)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2'nci Baskı, Ankara, 1986, s.8.

ediyorum. Bu sebeple karşımızda bulunan düşmanı bire kadar hepimiz ölerек behemehâl denize dökmek lazım olduğu kanaat-i vicdaniyesindeyim. Vaziyetimiz düşmana nazaran zayıf değildir. Düşmanın kuvve-i maneviyesi tamamen mahvolmuştur. Mütemediyen siper yapmakla kendisine bir melce aramaktadır. Siperleri civarına bir kaç mermi düşmekle derhal kaçtığını kendi gözlerinizle gördüğünüz düşmanı kaçırmak için daha çok teemmüle lüzum yoktur.”⁶

Bu raporda çıkarma harekâtları esnasında durumun Türk ordunun aleyhinde olmadığı ve müttefik ordularının maneviyatının çöktüğü anlaşılmaktadır.

1. Fransızların Kumkale Çıkarma Harekât Planları

Müttefikler tarafından Kumkale'ye yapılacak çıkarma harekâtı, Rumeli yakasına yapılacak çıkarmaların Anadolu bataryaları tarafından taciz edilmesine ve Anadolu kıyılarındaki Türk kuvvetlerinin Rumeli yakasına geçirilmesine engel olmak amacıyla yönelik tasarlanmış olup geçici bir oyalama ve aldatma niteliği taşımaktadır.⁷

Müttefik orduları ve özellikle de bölgedeki sorumlu Fransız Komutanlığı Anadolu yakasından yapılacak bir amfibi çıkarma harekâtı için özel bir plan yapmış ve bu bölgenin ele geçirilmesine önem vermiştir. Fransız Komuta heyetinin düşüncesine göre; Boğaz'daki kıyı muharebelerinden sonuç alınamamış ve dar alandaki kıyı mevzileri yerine yeni bir çıkarma bölgesi ve yeni bir planlamaya ihtiyaç duyulmuştur. Bunun için en uygun yer Anadolu yakasındaki Kumkale ve Beşige hattı boyunca uzanan kıyılardır. Burada yapılacak bir çıkarma harekâtıyla Çanakkale Boğaz savunmasının doğu kanadının etkisiz hale getirilmesi düşünülmektedir. Bu maksatla ikişer tümenli üç kolordudan kurulacak yeni bir Fransız Doğu Ordusu oluşturulması planlanmış ve bu plan Fransız Savaş Bakanlığı tarafından altı tümenlik bir Fransız Doğu Ordusu olarak revize edilmiştir. Ancak bölgedeki Fransa'nın Batı Harekât Alanı Komutanı General Joffr bu plana karşı çıkmış ve Savaş Bakanlığına yaptığı öneride bölgeye yapılacak bir çıkarma harekâtı için en az 13 tümenlik bir yapılanmaya gidilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁸

⁶ A.g.e., s.70.

⁷ **Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, Deniz Harekâtı**, VIII.Cilt, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1976, s.211.

⁸ **Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi** (25 Nisan 1915-04 Haziran 1915), V.Cilt, II.Kitap, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayını, Ankara, 2012, s.28. Bkz. Ek-2

5'inci Ordu Komutanı Mareşal Liman Von Sanders; Çanakkale bölgesinde Anadolu yakasında Kumkale - Beşigeler hattına dikkat çekerek bu bölgeye bir amfibi harekât yapılabileceğini ve düşmanın buraya yapacağı bir çıkarma harekâtı ile bu bölgedeki batarya ve istihkamları ele geçirme hedefinde olabileceğini değerlendirmiştir. Mareşal Liman Von Sanders konu ile ilgili hazırladığı raporda durumu şu şekilde ifade etmektedir:

*"Düşmanın buradan girişeceği büyük bir çıkarma hareketi, kuvvetli-bataryalarımızla istihkamlarımıza arkadan taarruz ederek bunları kendisine zarar vermeyecek bir hale koymak amacını güder. İşbu çıkarmanın çoğu Bozcaada karşısındaki Beşiğe Limanı'nda ve yahut Kumkale'de ve Karanlık Liman'da mümkün olabilir. Karanlık Liman'daki hareket şimdilik, bizim orada bulunan mayınlarımızın korkusu var olduğu sürece muhtemel değildir. Bu bakımlardan 3'üncü Tümen ile 11'inci Tümenin mürettep bir kolordu halinde Erenköy güney doğusunda yerleştirilmesini teklif ederim."*⁹

Anadolu yakasının savunması 15'inci Kolordu tarafından yapılmıştır. Bu kolordu, 26 Mart 1915 tarihi itibarı ile teşkil edilen ancak kadrosu yetersiz olan Mürettep Kolordu'nun 8 Nisan 1915 tarihinde dönüştürüldüğü ve komutanlığını Alman Tuğgeneral Weber'in yaptığı 3'üncü ve 11'inci Tümenlerden kuruludur.¹⁰

15'inci Kolordunun düzeni bağlı birliklerinin konuşlanması şu şekildedir:¹¹

"15'inci Kolordunun Karargâhı Kalvert Çiftliği'ndedir.¹² 3'üncü Piyade Tümeni Karargâhı, 32'nci Piyade Alayı, 64'üncü Piyade Alayı, 3'üncü Sahra Topçu Alayı'nın 2'nci Sahra Topçu Taburu, Süvari Bölüğü, Sıhhiye Bölüğü, seyyar hastane, Sarıçalı (Hamidiye) civarında, 31'inci Piyade Alay Karargâhı 3'üncü Piyade Taburu Halileli'ndedir. 31'inci Piyade Alayının 2'nci Piyade Taburu ile ağır makineli tüfek bölüğü İntepe'nin güneybatısında, bu taburdan bir bölük Kumkale'de, 31'inci

⁹ Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Arşivi, Birinci Dünya Harbi Katalogu, **BDH**, Klasör:3474,Dosya:H-1,Fihrist:1-5.

¹⁰ **BDH**, K: 3474, D: H-2, F: 2-25. İsmet Görgülü, **On Yıllık Harbin Kadrosu**, (1912-1922) Balkan-Birinci Dünya ve İstiklal Harbi, Ankara, 1993, s.98.

¹¹ **Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi** (Haziran 1914-25 Nisan 1915), V.Cilt, I.Kitap, s.212.

¹² Kalvert Çiftliği; Çanakkale Boğazı'nın Anadolu tarafında Sarıçalı-Pınarbaşı arasında Kalvert adında bir İngiliz'e ait, diğer adı Kokana çiftliği olan bir çiftliktir.

Piyade Alayı'nın 1'inci Taburu Tefikiye batısındadır. 39'uncu Piyade Alayı Karargâhı ile 1'inci ve 2'nci Piyade Taburları Çıplak bölgesinde, 3'üncü Piyade Taburu Yenişehir-Yeniköy arasında bulunmaktadır. Gerektiğinde 31'inci Piyade Alayının 1'inci Taburu ile 39'uncu Piyade Alayı'nın iki taburu Truva Harabesi-Menderes çayı doğusunda savunma düzeni alacaklardır. 3'üncü Sahra Topçu Alayı'nın 3'üncü Dağ Topçu Taburu ile istihkâm bölüğü Çıplak civarında bulunmaktadırlar.”

Çanakkale Cephesi'nin Anadolu yakasında 15'inci Kolordu Komutanlığı tarafından uygulanan savunma stratejisi, kıyıların zayıf birliklerle tutularak asıl birliklerin düşman donanma ateşlerinden uzak bölgelerde muharebeye hazır bulundurmak, bir çıkarma halinde karaya ayak basan düşman kuvvetlerinin yerleşip güçlenmesine fırsat vermeden karşı taarruza geçmek esasına dayanmaktadır. Savunma muharebesinin başarısızlıkla neticelenmesi halinde Menderes bölgesinden itibaren kesin sonuçlu savunma muharebesi yapılmasına karar verilmiştir. 15'inci Kolordunun muharebe savunma bölgesi Kumkale'den başlayarak Geyikli'nin güneyine kadar uzanmaktadır. Kuzeyde Erenköy Koyu kıyıları Beyoğlu Jandarma Taburu'nun, güneyde ise Geyikli güneyinden Edremit Körfezi'ne kadar olan kısmı Balıkesir ve Çanakkale Seyyar Jandarma Taburları'nın sorumluluk alanı olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda kolorduya bağlı 3'üncü Tümen'in birlikleri Menderes'ten başlayarak, İntepe, Halileli, Sarıçalı, Tefikiye, Çıplak bölgesi, 11'inci Tümen'in birlikleri ise daha güneyde ve Beşigeler, Pınarbaşı, Üvecik, Mecidiye, Geyikli'ye yerleştirilmiştir.¹³

Fransız çıkarmalarına karşı düzenlerini almış olan birliklerden 6'ncı Bölüğün Kumkale Burnu'ndaki kıyı gözetlemesiyle görevli bir takımı, beklenen Fransız çıkarmasını 25 Nisan sabaha karşı tespit etmiş ve durumu komuta kademesine bildirmiştir. Bu ilk rapor üzerine, kendi sorumluluk bölgesinde yerleşmiş bulunan 3'üncü Tümen ve diğer birlikler gerekli muharebe düzenlerini almışlardır.¹⁴

31'inci Alay'a bağlı 6'ncı Piyade Bölüğü Kumkale - Yenişehir hattında, 39'uncu Alay'ın 3'üncü Taburu Yeniköy'de, 126'ncı Alay'ın 2'nci Taburu Kum Burnu'nda, 127'nci Alay'ın 2'nci Taburu Geyikli'de yerleştirilerek bölgedeki kıyıları savunma maksatlı tamamen emniyet altına alınmıştır.¹⁵

¹³ **Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi**, V.Cilt, II.Kitap, s.29. Bkz. Ek-3

¹⁴ **Birinci Dünya Savaşı Çanakkale Cephesi Harekâtı** (Haziran 1914-Ocak1916), Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayını, Ankara, 2014, s.69.

¹⁵ **BDH**, K: 3474, D: H-2, F: 2-17, F: 2-18.

Kumkale ve Beşigeler gibi başlıca iki kıyı bölgesinde savunma hazırlığı yapan 15'inci Kolordu Komutanlığı tarafından tümenlere ve bağlı birliklere bir emir yayınlanarak yapılacak harekâta yönelik hazırlıklar ve görevler açıkça şu şekilde belirtilmiştir:

"Düşmanın çıkarma hareketini büyük kuvvetlerle yapmak isteyeceği kabul edilmelidir. Böyle bir durumda kolordu, düşmana karşı taarruz edecek ve düşmanın büyük kuvvetleri karaya çıkıp yerleşmesine engel olacaktır. Düşmanın, kolordu bölgesinde iken Kumkale'de ve Boğaz'ın girişine çıkarma yapması muhtemeldir. Bu halde 3'üncü Tümenin görevi, düşmanı geceleyn süngü ile Kumkale'den atmaktır. Bu amaçla, Menderes ağzına yakın geçitler elde bulundurulmalı ve düşman ateşinin etkin mesafesi dışında yeni geçitler hazırlanmalıdır. Bununla birlikte batıya karşı ve İntepe ile Tefikiye arasındaki vadiyi kapatmak üzere mevziler hazırlanmalı, İntepe ile Truva ve Tefikiye sırtlarının elde bulundurulması sağlanmalıdır. Kıyıları çıkarmaya elverişsiz olan Kumkale - Yeniköy kısmı için zayıf kuvvetler yeterlidir. Düşmanın çıkarma olasılığı daha çok Küçük Beşige ve özellikle Büyük Beşige Limanı'na yapılabilir. 11'inci Tümen'in görevi, kendisine verilen bölge içersinde baş gösterecek bir çıkarmayı vaktinde geriye atmaktır. Bunun için tümenin gayet doğru ve ayrıntılı bir şekilde yol ve arazi keşfi yaptırması, birliklerin olağanüstü muharebe hazırlığında bulunmaları gereklidir. Düşman çıkarmasına engel olabilmek için, çıkarma yerlerinin hemen yakınlarında mevziler hazırlanmalıdır. Böyle bir durumda 3'üncü Tümen, İntepe ve Tefikiye sırtlarını elde bulundurmak koşuluyla 11'inci Tümen'e yardım için güneye veya güneybatıya doğru ilerlemelidir.¹⁶

15'inci Kolordu Komutanlığı'nın yayınladığı emir doğrultusunda bağlı tümenler buldukları bölgede Türk ordusunda teknik tahkimat ve engelleme gereçleri bulunmadığı için toprak tahkimatlar yaparak savunma hattı oluşturmuşlardır. 15'inci Kolordu'nun en sıkıntılı durumu haberleşme ağının ve muhabere birliğinin olmamasıdır. Haberleşme atlı birliklerle sağlanmakta ve telefon bağlantısı, Müstahkem Mevki Komutanlığı santralinden aktarmalı

¹⁶ BDH, K: 3474, D: H-2, F: 2-17, F: 2-8.

olarak yapılmaktadır. Lojistik bakımında ise herhangi bir sıkıntı bulunmamakta ve yiyecek ve malzeme sevkiyatı aksatılmadan yapılmaktadır.¹⁷

Akdeniz Sefer Kuvvetleri Komutanı General Ian Hamilton, harekâttan tam bir hafta önce 18 Nisan 1915 tarihinde bölgeden sorumlu Fransız Komutanı General D'amade'ya Kumkale çıkarması ve Beşigeler'de yapılacak çıkarma hareketini savunmada, geri hareketlerde veya cephede düşmanı tespit için uygulanan ve mekânca mahdut bir başarı sağlayan muharebe olarak değerlendirmiş ve şu emri vermiştir:¹⁸

"Kuvve-i Seferiye Komutanı

18 Nisan 1915 (20 Nisan 1915'te gönderilmiştir.)

Sir,

1. Gelibolu Yarımadası'na çıkarılacak askerlerin ileri harekâtına yardım etmek için Çanakkale Boğazı'nın Asya sahili girişi yakınında bulunması ihtimali olan düşman askerlerinin işgali maksadı ile komutanız altında bulunan birliğe Kumkale yakınında bir karaya çıkış hareketi yapmaları vazifesi tahsis edilmiştir.

2. Aynı zamanda Beşike limanında bir sahte harekât yapmak suretiyle bu harekâta yardım edilmesi kendisiyle istişare ettiğim Amiral Guépratte'dan talep edilmiştir.

3. Alınan bilgi göre karaya çıkacak askerlerimizin mühim düşman kuvvetleriyle karşılaşmış olacağını göstermiyor. Bununla beraber Morto limanına çıkarılacak askeri korumak için limanda demirli bulunan nakliye gemilerine ateş açabilecek Kumkale civarına düşman sahra bataryalarının tabii edilmesine engel olunması lâzımdır.

4. Kumkale yakınına yapılacak karaya çıkarma hareketinin bir kandırma mahiyetinde olması kararımdır. Harekâtın kapsamı, Kumkale Yenişehir ve Menderes nehrinin batı havalisinin düşmandan temizlenmesi, icap eden kısımdan fazla genişletilmesi arzu edilmemektedir. Bu amaç için de hayvansız ve arabasız olarak 7,5'luk bir batarya ile bir piyade alayından fazla kuvvet çıkarılması gerekmez.

5. Gelibolu Yarımadası'nda emin bir istinat noktası elde edilir edilmez karaya çıkardığımız asker tekrar gemilere bindirilecek ve komutanız altındaki kuvvet Boğazın Avrupa yakasına nakledilecek ve bu kuvvet, Müttefik askerlerin düşman ordusuna

¹⁷ Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi, V.Cilt, II.Kitap, s.32.

¹⁸ C.F. Aspinall Oglander; **Büyük Harbin Tarihi Çanakkale Gelibolu Askeri Harekâtı**, Çev.Tahir Tunay, C 1, İstanbul, 1939, s. 287.

karşı Gelibolu Yarımadası'ndaki genel ilerlemeye hazırlık olmak üzere Hellas Burnu'nda karaya çıkarılacağından, kararlaştırılan miktardan fazla askerin karaya çıkarılmaması arzulanmaktadır.

6. Mevcut filikaların hepsi Gelibolu Yarımadası'na yapılacak karaya çıkış harekâtına iştirak edeceklerinden, Kumkale'ye yapacağınız karaya çıkış harekâtı için filika temin edilmesinin imkânı bulunmamasından dolayı üzgünüm. Fakat, karaya fazla miktarda kuvvet çıkarmayacağınıza göre nakliye gemilerinizdeki filikaların maksada kâfi geleceğine şüphe yoktur.

Komutanız altındaki kuvvet daha sonra Yarımada'ya çıkarılacağı vakit, bu kuvvetin çıkışı için icap eden (Filika tedariki vesaire de dâhil olduğu halde) tertibat, Vis Amiral De Robeck ile beraber tarafımdan yapılacaktır.

Hürmetkârınız

*Ian Hamilton
General*

Akdeniz Sefer Kuvvetleri Komutanı''

Fransız ordusu Anadolu yakasına yapacağı çıkarma harekâtı için kuvvetlerini Kumkale ve Beşigeler olmak üzere iki bölüme ayırmış ve Kumkale Çıkarma Kuvvetleri; Sömürge Tuğay Komutanı Albay Ruef Birlikleri, 6'ncı Alay, 1 sahra bataryası, 1 istihkâm bölüğü, 1 sıhhiye takımı, 1 muhabere müfrezesi olarak teşkilatlandırılmıştır. Beşigeler bölgesine yapılacak çıkarma için ise Fransız tümeninin diğer kısımları görevlendirilmiştir. Ayrıca harekâta İngiliz Prince George muharebe gemisi desteğinde 3 muharebe gemisi, 1 muharebe kruvazörü, 2 kruvazör, 1 yardımcı kruvazör, 9 muhrip, 6 torpidobot, 10 nakliye gemisi, 1 hastane gemisinden oluşan Fransız Su Üstü Kuvvetleri katılmıştır.¹⁹

Çıkarma planına göre; Anadolu yakasına çıkarma yapacak ve beş taşıma gemisinden oluşan Kumkale çıkarma kuvvetlerini ile altı taşıma gemisinden oluşan ve Fransız Tümenini taşıyan Beşiğe grubuna ait Fransız filosu, Limni Adası'nın Mondros Limanı'nda üslenmiş ve hazırlıklarını burada tamamlayarak 24 Nisan saat 22.00'da hareket ederek 25 Nisan günü güneş doğmadan Kumkale ve Beşiğe Limanı karşısındaki muharebe hattına yanaşmıştır. Hazırladıkları çıkarma planına göre önce kıyılardaki hedefler kıyıya en yakın noktalara kadar ilerlenerek bombardıman edilecek ve çıkarma bölgesi amfibi harekât için olgunlaştırılacak, çıkarma gündüz koşulları içerisinde yapılacaktır. Kumkale bölgesinde 25 Nisan günü 3'üncü Tümen

¹⁹ A.g.e., s. 288.

birlikleri, Fransız savaş gemilerinin çok şiddetli ateşi altında karaya çıkan Fransız kuvvetleriyle muharebeye başlamıştır. Aynı tarihte 11'inci Tümen Komutanlığı saat 05.00'da Gelibolu yarımadasının güneyinde ve Anadolu yakasında Büyük Beşige ve Küçük Beşige limanları önlerinde birçok savaş ve nakliye gemisi toplanmıştır.²⁰

2. Anadolu Yakası Çıkarma Harekâtı ve Türk Ordusunun Savunma Planı

Fransız filosu 25 Nisan 1915 günü Kumkale önlerine yanaşmış ve saat 05.15'te bombardıman başlamış, *Jaurequibery* ve *IV. Henry* muharebe gemileri Kumkale'ye ve Kumkale - Orhaniye arasındaki bölgeyi, *Jeanne d'Arc* ve *Ascold* kruvazörleri de Orhaniye sırtları ve Yenişehir bölgesini bombardıman altına almış ve sabah saat 06.20'de ilk çıkarma birlikleri Kumkale kıyılarına yanaşmıştır. Ancak Fransız birlikleri denizdeki su akıntısını iyi hesap edemediklerinden dolayı birliklerini seri olarak çıkartamamış ve yer yer sürüklenmeler olmuş, saat 10.00'dan sonra tamamen karaya çıkan Fransız birlikleri Kumkale'deki tarihi kale bölgesi ve Kumkale köyünü işgal etmiş, Menderes Çay'ı ağzı, Kumkale köyünün güney ve batısı ve Orhaniye sırtlarını ele geçirmişlerdir. Aynı saatlerde bir diğer çıkarma noktası olan Beşige bölgesinde gösteri tarzında bir çıkarma harekâtı gerçekleştirilmiş ancak bu harekât öğleye kadar devam etmiş ve başlayan sis den dolayı Fransız gemileri Bozcaada'ya çekilmiştir.²¹

Fransız birliklerinin karaya çıkması ile birlikte Türk ordusu savunma düzeni alarak işgalcilerin ilerleyişini durdurmaya çalışmış ve hızla takviye birliklerinin bölgeye intikalini sağlamıştır. Kumkale savunması için üç takımdan oluşan 31'inci Alay'ın 6'ncı Bölüğü güneyde Orhaniye sırtları ve Yenişehir dolaylarına görevlendirilmiş, takımın büyük bir kısmı kalede surların önünde mevzilenmiş, diğer takım ise ikiye ayrılarak biri Menderes Çay'ı ağzına diğeri de bölük ihtiyatı olarak Kumkale'nin güneyinde bekletilmiştir. Bu birliklerin elinde savunma maksatlı ağır silahlar bulunmamakla birlikte Menderes bölgesinde makineli tüfekler yerleştirilmiştir.²²

Bölgede hazırlıklarını tamamlayan 6'ncı Bölük tarafından yazılan 25 Nisan tarihli harp raporuna göre; Fransız gemileri Bozcaada istikametinden

²⁰ Hülya Toker, Mustafa Toker; *Çanakkale Muharebeleri Kronolojisi*, Alfa Yayınevi, İstanbul, 2015, s.161-163.

²¹ Oglander, *a.g.e.*, s. 288- 292.

²² *Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi*, V.Cilt, II.Kitap, s.35.

sabaha karşı harekete geçmiş ve Kumkale kıyılarına doğru yanaşmaya başlamıştır.²³ Ancak bu gemilerin bir kısmı boğaz istikametinde Saros Körfezi'ne doğru ilerlemiş ve bölgeyi ablukaya almaya başlamıştır. Bölgenin savunmasından sorumlu ana birlik olan 3'üncü Tümen Komutanlığına gelen bu raporun ardından 3'üncü Tümen Komutanı Albay Nicolai birlikleri muharebe düzenine sokmuş ve hazırlıklar hızlandırılmıştır. Bu kapsamda;

31'inci Piyade Alayı'ndan 2'nci Tabur İtepe bölgesine, 1'inci Tabur Tevfikiye mevzilerine 3'üncü Tabur ise Yenişehir'e, 32'nci Alay birlikleri Sarıçalı çevresine, 39'uncu Alay'ın 2'nci Taburu, Truva güneyindeki mevzilere, 1'inci ve 3'üncü Taburu ise Yeniköy'e, 64'üncü Alay, Dümrek - Halileli yoluyla Sarıçalı - Erenköy'e yerleştirilmiştir.²⁴

Kumkale bölgesine çıkarma yapacak Fransız birliklerine karşı uygulanacak genel stratejiye göre tüm imkansızlık ve zor şartlara rağmen gerekli önlemler alınmış ve bu birliklere karşı süngü hücumu ile taarruz edilerek püskürtme yoluna gidilmiştir.²⁵ Kumkale'ye çıkan Fransız birliklerine karşı dört defa şiddetli bir şekilde karşı taarruz yapılmış ancak başarı sağlanamamıştır.²⁶ Bu kapsamda 25 Nisan sabahı Fransız birlikleri Kumkale ve Orhaniye istikametinde yaklaşarak çıkarma harekâtına başlamış, Yeniköy bölgesinde konuşlanmış 39'uncu Alay Komutanı Yarbay Nurettin birliklerine Kumkale ve Yenişehir arasında karaya çıkan Fransız askerlerini püskürtme emri vermiştir.²⁷ 3'üncü Tümen Komutanlığı, Kumkale'de yapılacak çıkarma harekâtına karşı yeni önlemler almaya başlamış ve birliklerin harekât bölgelerini olası farklı gelişmelere karşı tedbir almaya yönelterek Menderes istikametindeki birlikleri bir komuta altında birleştirmiştir.

Kumkale bölgesine çıkarma yapan Fransız birliklerine karşı, 6'ncı Bölük öncelikle Kumkale harabeleri önünde çatışmaya girmiş ancak sürekli takviye alan Fransız birlikleri karşısında Kumkale Mezarlığı önlerine kadar çekilmek zorunda kalmıştır. 6'ncı Bölük birlikleri bu bölgede başarılı muharebeler yapmış düşmanın kuvvet üstünlüğüne ve cephane sıkıntısına rağmen ileri harekâtına engel olmuştur.

Bölgeyi savunmakla sorumlu olan bir başka birlik 31'inci Alayın 3'üncü Taburudur. Bu birlik, Kumkale Köyü - Orhaniye sırtları çizgisinde mevzilenmiş, Bu tabura 6'ncı Bölüğü takviye ederek düşmanın Kumkale -

²³ BDH,K:4775,D:H-2,F: 1-1.

²⁴ Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi, V.Cilt, II.Kitap, s.36.

²⁵ BDH, K: 4775, D: H-2, F: 1-1, 1-2.

²⁶ Toker, a.g.e., s.177.

²⁷ BDH, K: 4775, D: H-2, F: 1-2.

Orhaniye - Yenişehir'e yapılacak taarruzunu geri atmak görevi verilmiştir. Bu arada Türk birliklerinin bölgede görülmesi üzerine düşman donanması şiddetli bir bombardımana başlamış ve Türk birliklerini kıyıdan uzaklaştırmaya çalışmıştır. 25 Nisan günü öğle saatlerinde 31'inci Alay'a gönderilen rapor'da; düşmanın birliklerinin Kumkale mezarlığı önünde durdurulduğu, ancak düşman çıkarmasının devam ettiği, karaya çıkarılan birliklerin bir tabur kadar olduğu bildirilmiştir.²⁸

Kumkale'nin savunmasında asıl sorumlu birlik 39'uncu Alay ve bu alaya bağlı taburlardı. 39'uncu Alay'dan 1'inci Tabur ile 2'nci Taburdan iki bölük ve bir dağ bataryası Yeniköy'den Yenişehir'e yavaşmış, Kumkale'ye taarruz hazırlıkları yaparak Menderes batısındaki bütün birlikleri kendi emir komutasına almıştır. Bundan sonra artık 31'inci Alay ve 39'uncu Alay'ın birlikleri koordineli olarak Kumkale, Küçük Beşige Limanı bölgesi istikametine yavaşarak Fransız birliklerine taarruz etmişlerdir.

Fransız birliklerinin Kumkale'ye çıktığı anlarda Türk ordusunun bölgedeki yerleşimi şu şekildedir: *"6'ncı bölük, Kumkale Mezarlığı yakınlarında, 31'inci Alayın 3'üncü Taburu Kumkale Orhaniye çizgisinde, 39'uncu Alayın 1'inci ve 2'nci Taburu Yenişehir'e hareket için hazırlanmakta, 3'üncü Taburu Yeniköy'ün iki tarafındaki kıyılarda, 39'uncu Alay'ın 2'nci Taburundan iki bölük Beşige Burnunda bulunmaktadır."*²⁹

Fransızların Anadolu yakasında gerçekleştirdiği harekâtın ikinci aşaması Beşigeler bölgesine yöneliktir. Harekâtın ilk günü olan 25 Nisan'da Fransızlar, Beşige limanına gelerek, iki destroyer, bir torpidobot ve altı nakliye gemisinden oluşan filo ile Beşige'yi bombalamış ve gösteriş harekâtı yapmıştır. Fransızların Beşigeler bölgesinde yaptıkları çıkarma planı Kumkale çıkarmasını kolaylaştırmak amacına yönelik genel çıkarma harekâtı içerisinde şaşırtma harekâtı şeklindedir. Fransız 1'inci Tümeninden bazı birliklerle yüklü bulunan beş taşıt gemisi, iki muhrip ve bir torpidobottan kurulu filo 25 Nisan sabahı Beşigeler kıyılarına yönelmiş, ancak bölgede aniden ortaya çıkan sis, harekâtı engellemiş ve gemiler geri çekilmek zorunda kalmıştır.³⁰

5'inci Ordu Komutanı, 25 Nisan günü saat 12.00'dan itibaren harekât alanındaki gelişmeleri değerlendirerek bir yandan Saros Grubunu güneye gönderirken, diğer yandan da Anadolu yakasından Merkez Grubuna (Seddülbahir-Arıburnu'na) yardım edilmesini istemiştir. 15'inci Kolorduya gelen ilk emir *"Eğer bölgenizde ciddi bir çıkarma yoksa ve elinizde*

²⁸ BDH, K: 4775, D: H-2, F: 1-5, 1-5A.

²⁹ BDH, K: 4775, D: H-2, F: 1-6.

³⁰ Toker, a.g.e., s.181.

verebileceğiniz bir birliğiniz varsa bir piyade alayını Eceabat'a göndererek Esat Paşa'ya yardım ediniz. Düşman Seddülbahir ve Arıburnu'nda ciddi çıkarmalar yapıyor."³¹ şeklinde idi. Ancak 15'inci Kolordu Komutanı General Weber, bu emre rağmen herhangi bir yardım hareketinde bulunmamış, ancak bu yardım talebi ısrarla devam edince 64'üncü Alayın yardıma gönderileceği bildirilmiştir.³² 5'inci Ordu Komutanlığı tarafından genel durumun gösterdiği ihtiyaçlar karşısında daha fazla kuvvet gönderilmesinin gerekliliği ve Esat Paşa'ya her an yardım için hazırlıklı bulunulması isteniyordu. 5'inci Ordu Komutanlığı ile kolordu arasındaki haberleşme kanalını işleten ve planlamayı yapan ekip 15'inci Kolordu Harekât Şubesi Müdürü Kurmay Yüzbaşı Nihat, Müstahkem Mevki Kurmay Başkanı Yarbay Selahattin Adil ve 3'üncü Kolordu Kurmay Başkanı Fahrettin (ALTAY)'den oluşan ekipti. Bu üç kurmay subay 5'inci Ordu emirlerinin çıkarılmasında 15'inci Kolordu Komutanlığının sürekli uyarılması ve yönlendirilmesinde etkili olmuştur.³³

3'üncü Tümen Komutanı Albay Nicolai, Fransız birliklerine karşı gece taarruzu yapılmasına karar vererek, bu kararını kolordu komutanına bildirmiş ve karşılıklı mutabakat sağlanmıştır. Kolordudan konu ile ilgili alınan cevapta; "Taarruza başlanması ile ilgili raporun alındığı, Kumkale'nin derhal geri alınması gerektiği, bunun için bütün tümen birliklerinin emrine verildiği, sadece 64'üncü Piyade Alayı'nın, 5'inci Ordu Komutanlığı'nın emriyle Gelibolu tarafına 3'üncü Kolordu'ya yardım için Çanakkale'ye gönderileceği bildirilmektedir."³⁴

Alınan bu karar doğrultusunda gece taarruz başlamış ve birlikler kumluk araziye inerek, düşmanın kıyıdaki birlikleri üzerine taarruz etmişler ancak ağır makineli tüfeklerin ateşleriyle ve mevzideki piyade kuvvetleriyle şiddetli bir şekilde karşı koyan düşman savunması ilk etapta aşılamamıştır. Buna karşılık, başlangıçta Kumkale Mezarlığı ve merkezdeki birlikler düşmanın ateş hattını aşarak savunma cephesini yararak Kumkale köyüne girmişler ve Kumkale sokaklarında göğüs göğüse çarpışmalar yapmışlar ve birlikler donanma ateşinden kurtulmuşlardır.

Bölgeye geç gelmiş olan 39'uncu Alay birliklerinin arazi, düşmanın durumu ve hedefler hakkında yeterince bilgileri yoktu. Harekâtın taktik planı ve koordinesi hakkında yeterli hazırlık yapılmamış ve bölgede bazı sıkıntılar yaşanmıştır. 39'uncu Alay bütün ihtiyatlarıyla köye girmiş ancak birbirine karışmış bölükleri ayırmak ve harekâtı düzenlemekte zorlanmışlar, komuta

³¹ BDH, K: 3474, D: H-3, F: 3-32.

³² BDH, K: 3474, D: H-3, F: 3-33, 3-33A.

³³ *Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi*, V.Cilt, II.Kitap, s.46.

³⁴ BDH, K: 4775, D: H-2, F: 1-5.

irtibatsızlıkları ve verilen ağır subay kaybı da yaşanınca harekât durdurulmak zorunda kalınmıştır. 39'uncu Alay Komutanı bu durumu bir raporla tümene bildirmiştir. Alınan cevap "yeni bir kuvvet gönderilmesinin şimdilik mümkün olmadığı, eldeki kuvvetle Kumkale'ye taarruz edilerek düşmanın Yenişehir tarafına yayılmasının önlenmesi" şeklinde olmuştur. Bölgedeki birliklerden 31'inci Alayın 1'inci Taburu, aynı gece Yenişehir çevresine gelerek burada 3'üncü Tümen Komutanından "Taburunuzla doğruca Kumkale köyüne gideceksiniz. Bir bölüğünüzü geride bırakıp üç bölüğünüzle köyün içerisine girecek, evlerde bulunan düşmanı çıkartacak ve onları denize döküp Kumkale mevzilerini tutacaksınız."³⁵ emrini almıştır. Böylece 31'inci Alay 1'inci Taburunun taarruza katılmasıyla Kumkale gece taarruzunun genel görüntüsü değişmiş ve yapılan şiddetli çarpışmalar neticesinde tel örgülere rağmen düşman siperlerinin savunma hattı yarılarak köye girilmiştir.

Karaya çıkan 1'inci Fransız Tümeni Komutanı General d'Amade Türk taarruzlarını engellemek maksadıyla kendi birliklerini de feda ederek Kumkale üzerine şiddetli bir donanma ateşi emretmiş ve üç kez üst üste tekrarlanan Kumkale taarruzlarında ciddi ölçüde asker ve subay zayıyatı verilmiştir.

26 Nisan 1915 tarihli isihbarat raporuna göre; 32'inci Tümen gece düşmana karşı başarı ile muharebe yapmış, birçok kez geri atmış ve Kumkale'nin yarısından fazlası geri alınmıştır. Bu arada Fransız birlikleri içerisinde yer alan Müslüman askerlerin bir kısmı da saf değiştirmiş ve Türk ordusuna katılmıştır.³⁶ Fransız birliklerinin geri çekilmesi ile birlikte 400'e yakın ölü ve 200 esir alındığı bu rapordan anlaşılmıştır.³⁷

26 Nisan sabahı, 3'üncü Tümen Komutanlığı'nın 15'inci Kolordu Komutanlığı'na gönderdiği harp raporunda durum şu şekilde özetlenmektedir.

"39'uncu Alay bu gece ileri harekât sırasında savaş gemilerinin topçu ateşleriyle epeyce zayıyat vermişti. Bütün gece ateş ve süngü muharebesi Kumkale etrafında yapılmıştı. Kumkale birkaç kez elimize geçmişti. Piyade Muharebesi iki dağ bataryamız tarafından yardım gördü. 31'inci Alayın 1'inci Taburu takviye için geceleyin Truva'dan Kumkale'ye sevk edildi. Kumkale etrafında muharebeler devam ediyor, 32'nci Alay Çıplak köyü dolaylarında bulunuyordu. Bu alayı gündüzün

³⁵ BDH, K: 5348, D: H-1, F: 1-4.

³⁶ Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri, C.1, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2005, s.87.

³⁷ Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, Sayı 88, Yıl 38, Ağustos 1989, Belge No. 2136, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, Ankara, 1989, s.39. Bkz. Ek-4

Kumkale'ye sevk etmek fikrinde değilim. Çünkü düşman gemilerinin topçu ateşi pek şiddetli olduğundan arazide ağır zayıyata uğranılmadan ilerlemek mümkün değildir. Düşman kuvveti ortalama iki piyade taburu, bir dağ bataryası ve iki ağır makineli tüfek bölüğü kadardır. Düşman da ağır zayıyata uğramıştır."³⁸

28 Nisan tarihinde 15'inci Kolordu Komutanı General Weber'in 5'inci Ordu Komutanlığına verdiği raporda; Kumkale'de 24 saat süren muharebeden sonra düşmanın kısmen çekildiği ve pek çok silah ve mühimmatın ele geçirildiği bilgisi yer almaktadır.³⁹ Bu raporlardan da anlaşılacağı üzere Fransız birlikleri bölgede tutunamamış ve çıkarmadan kısa bir süre sonra geri çekilmek zorunda kalmışlardır.

39'uncu Alay'ın hazırladığı harp raporunda; "Kumkale'ye yapılan taarruz neticesinde kıyılarına kadar ilerlenmiş ancak gemilerinden açılan şiddetli topçu ve makineli tüfek ateşleriyle askerin geri çekildiği, bölük komutanı ve subay kalmadığı, yaralıların dağınık halde geri çekildiği, cephede ve kanatlarda 300 kişiden fazla asker bulunmadığı, düşmanın bu kıyılarda yeni bir çıkarma yapması halinde eldeki müfrezeler ile savunma yapılamayacağı bildirilmektedir."⁴⁰

3. Kumkale Muharebeleri Sonucunda Fransızların Bölgeden Çekilişi

Kumkale bölgesinde mücadele eden birliklerin başına taburları bir çatı altına ve ortak bir komuta altında almak maksadıyla Alman Binbaşı Schierhaltz atanmıştır.⁴¹ Atılan bu adım ile birlikler toparlanmış ve Kumkale'deki Fransız kuvvetlerinin geri çekildiğine dair ilk rapor Menderes Batı Kuvvetleri Komutanı Binbaşı Schierhaltz'e gelmiş ve bölgenin kontrolü 27 Nisan 1915 tarihinden itibaren Türk birliklerine geçmiş ve bölgede Fransız birliği kalmamıştır.⁴²

31'inci Alay Komutanı Yarbay İsmail Hakkı'nın 27 Nisan 1915 tarihinde yazdığı raporda; Fransız birliklerinin tamamen Kumkale'den çıkarıldığı belirtilmekte⁴³ Kumkale'deki bütün Fransız kuvvetlerinin nakliye gemileri ile

³⁸ BDH, K: 4775, D: H-2, F: 1-8.

³⁹ Askeri Tarih Belgeleri Dergisi, Sayı 88, Yıl 38, Ağustos 1989, Belge No. 2144, s.56. Bkz. Ek-5.

⁴⁰ BDH, K: 4775, D: H-2, F: 1-8A.

⁴¹ BDH, K: 4775, D: H-2, F: 1-10.

⁴² Toker, a.g.e., s.182.

⁴³ BDH, K: 4775, D: H-2, F: 1-11.

Bozcaada Demir Mevkiine ulaştığı ve bölgenin tamamen tahliye edildiği bildirilmektedir.⁴⁴ Kumkale'de çok kısa fakat çok kanlı bir muharebe olmuştur. Beşige bölgesinde yapılan birkaç saatlik harekâtı ve bombardımanlar, daha çok boş arazi noktalarını vurmuş 11'inci Tümede herhangi bir muharebe zayıtı olmamıştır. 3'üncü Tümede ise önemli zayıt verilmiştir. Fransızların Kumkale'de uğradıkları toplam zayıt miktarı 778 olarak belirtilmiştir.⁴⁵ Fransız birliklerinin Kumkale'den çekilmesi ile birlikte bölge tamamen temizlenmiş ve güvenlik ağı oluşturulmuştur. Muharebeden sonra bölgede bulunan 15'inci Kolordu Komutanlığı'nda yeniden bir düzenlemeye gidilmiş bağlı birliklerin bir kısmı farklı bölgelere kaydırılmış, 7 Mayıs'ta 15'inci Kolordu Komutanı General Weber, karargâh merkezine alınmış ve 3'üncü Kolordunun Seddülbahir bölgesindeki kanat kuvvetlerine Güney Grubu Komutanı olarak atanmıştır.⁴⁶ İstanbul'da 5'inci ve 16'ncı Tümenlere komuta etmek üzere 16'ncı Kolordu adıyla yeni bir karargâh ve komutanlık kurulmuştur. Bu kolordu Anadolu yakasına getirilerek adı 15'inci Kolordu olarak değiştirilmiş ve bu bölgede görevlendirilmiş, Güney kanattaki Çanakkale Jandarma Alayı da emrine verilmiştir. Artık bölgede yeni görev alan 15'inci Kolordu'ya bağlı kuvvetler, 3'üncü Tümen, 126'ncı Alay'ın 1'inci Piyade Tabur'u, Çanakkale Jandarma Alay'ından ibaret olmuştur.⁴⁷

Kumkale Muharebeleri sırasında bölgede lojistik açıdan cephane ve yiyecek maddelerinin ikmalinde sıkıntı yaşanmamıştır. Çıkarmanın ilk gününde başlayan cephane sıkıntısı kısa sürede giderilmiş, ikmal maddelerinin tedariki ve ulaşımı düzenli bir şekilde yürütülmüştür. Kolordunun cephane ve yiyecek maddesi ikmali büyük ölçüde Çanakkale iskeleleri ve buradaki aktarma noktalarından karşılanmış, bir kısım yiyecek maddesi de Ezine'de bulunan toplama noktalarından sağlanmıştır.

Sonuç

Çanakkale Cephesinde savaşın başlamasından 24 Kasım 1915'e kadar geçen zaman içinde Türk tarafının zayıtı 566'sı subay, 54.141'i er toplam 54.707 şehit; 957'si subay, 88.839'u er toplam 89.796 yaralı; kayıp, esir, hastanede ölen, hava değişimi alanlar ile birlikte toplam 181.184'e ulaşmıştır.⁴⁸ Kumkale Muharebeleri'ne katılan 3'üncü Tümen birliklerinin

⁴⁴ Toker, a.g.e., s.184.

⁴⁵ Ogländer, a.g.e., s. 293.

⁴⁶ **Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi**, V.Cilt, II.Kitap, s.55.

⁴⁷ **BDH**, K: 4775, D: H-2, F: 1-26.

⁴⁸ **Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi** (04 Haziran 1915-09 Ocak 1916), V.Cilt, III.Kitap, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayını, Ankara, 2012, s.465.

zayıtı oldukça ağır olmuştur. Türk birliklerinin zayıtı, 467 şehit, 763 yaralı, 505 kayıp olmak üzere 1735 kişi; Fransızların zayıtı ise 176 ölü, 481 yaralı, 129 kayıp olmak üzere 786'dır.⁴⁹

Çanakkale Cephesinde Müttefik ordularının Anadolu yakasındaki harekâtı ve bölgedeki 15'inci Kolordu ile 3'üncü Tümenin sevk ve idare tarzları, savunma düzenleri bakımından cephenin geneline yaptığı etki açısından önem arz etmektedir. Anadolu yakası Gelibolu yarımadasındaki muharebeler açısından özellikle lojistik destek bakımından önemlidir. Buradaki birliklerin önemli bir kısmı her an boğazı aşarak karşıya takviye birlik olabilecek sorumlulukta idi.

Kumkale'ye çıkarmayı gerçekleştiren Fransız tugayı her ne kadar karaya çıkıp ilerlemişse de Türk kuvvetlerinin etkili karşı taarruzlarıyla büyük kayıplar vermiştir. Aynı şekilde Yeniköy bölgesinde karaya çıkan Fransız kuvvetleri de çıktığı yerde sıkışmış ve ağır kayba uğramıştır.

Bu çıkarma harekâtı ve muharebeler içerisinde Kumkale Muharebeleri Gelibolu Yarımadası'nda yapılan muharebeler kadar önem taşımaktadır. Fransızlar, Seddülbahir çıkarmasına yardımcı olmak, Türk ordusunda yer alan 15'inci Kolordu birliklerinin Gelibolu yarımadasına takviye birlikler göndermesine engel olmak amacıyla bu çıkarma harekâtına girişmişlerdir. Kumkale'ye çıkarmayı gerçekleştiren Fransız tugayı, kıyı başında belli bir kesimi tutup yerleşmişse de geriden buraya yetiştirilen Türk kuvvetlerinin etkili karşı taarruzlarıyla çok zayıt vermişlerdir. Yeniköy kesimine de yayılmak isteyen Fransızlar, karaya çıktıkları yerde kalarak ilerleyememiş, hedeflerinden uzak, iç içe sıkışmış durumda ağır kayba uğramış ve iç bölgelere ilerleme umutlarını yitirmişlerdir.⁵⁰

Kumkale ve Beşiçe bölgesindeki arazi durumu savunma muharebeleri için çok elverişliydi. Türk birlikleri bu avantajı kendi lehine çevirerek çıkarma harekâtını başarısızlığa uğratmış ve Fransız birliklerini geri püskürtmüştür. Kumkale Muharebelerinde uygulanan savunma stratejisine göre birlikler toplu olarak iç kesimlerde tutulmuş, kıyılarda ise sadece emniyet postaları bulundurularak zayıtın azaltılması sağlanmıştır. Bu strateji ve uygulanan taktik hem ordunun genel savunma stratejisine hem de 15'inci Kolordu'nun Anadolu yakasındaki görevlerine esneklik sağlamıştır.

Kumkale Muharebeleri'nde görülen bazı taktik hataları da değerlendirmek gerekir. Özellikle birlikler arasındaki koordinasyon eksikliği ve yaygın sevk ve idare dağınıklığı, birliklerin Kumkale'ye plansız yerleşmeleri ve gece

⁴⁹ A.g.e.,s.15.

⁵⁰ **Birinci Dünya Savaşı Çanakkale Cephesi Harekâtı** (Haziran 1914-Ocak1916), s.70.

taarruzuna yönelik eğitim eksiklikleri, keşif ve haberleşmedeki tecrübesizlikleri bu hataların bazılarıdır. Kumkale harekâtı taktik yönden incelendiğinde; tümenden başlayarak alt kademelere kadar yansıyan telaş, sevk ve idaredeki dağınıklık, karşı taarruz için parça parça sevk edilen birliklerin hedeflerine çok gecikerek yetişmiş olmaları, gece taarruzlarındaki hazırlıksızlık ve sıkışıklık, keşif ve haberleşme hizmetlerindeki yetersizlik önemli eksikliklerdir.⁵¹ Ancak tüm bu eksiklik ve hatalara rağmen Türk birlikleri Fransızların yaptığı amfibi harekâtına karşı başarıyla mücadele etmiş ve 24 saat gibi kısa sürede karşı taarruz ile bölgeyi kontrol altına alarak Fransız birliklerinin Bozcaada'ya çekilmelerini sağlamıştır.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Belgeleri

Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Arşivi, (ATASE) Birinci Dünya Harbi Kataloğu,

BDH,Klasör:3474,Dosya:H-1,Fihrist:1-5.

BDH, K: 3474, D: H-2, F: 2-25.

BDH, K: 3474, D: H-2, F: 2-17, F: 2-18.

BDH, K: 3474, D: H-2, F: 2-17, F: 2-8.

BDH,K:4775,D:H-2,F: 1-1.

BDH, K: 4775, D: H-2, F: 1-1, 1-2.

BDH, K: 4775, D: H-2, F: 1-2.

BDH, K: 4775, D: H-2, F: 1-5, 1-5A.

BDH, K: 4775, D: H-2, F: 1-6.

BDH, K: 3474, D: H-3, F: 3-32.

BDH, K: 3474, D: H-3, F: 3-33, 3-33A.

BDH, K: 4775, D: H-2, F: 1-5.

BDH, K: 5348, D: H-1, F: 1-4.

BDH, K: 4775, D: H-2, F: 1-8.

BDH, K: 4775, D: H-2, F: 1-8A.

BDH, K: 4775, D: H-2, F: 1-10.

BDH, K: 4775, D: H-2, F: 1-11.

BDH, K: 4775, D: H-2, F: 1-26.

2. Kitaplar

Askerî Tarih Belgeleri Dergisi, Sayı 88, Yıl 38, Ağustos 1989, Belge No. 2136,
Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayını, Ankara, 1989.

⁵¹ A.g.e., s.71.

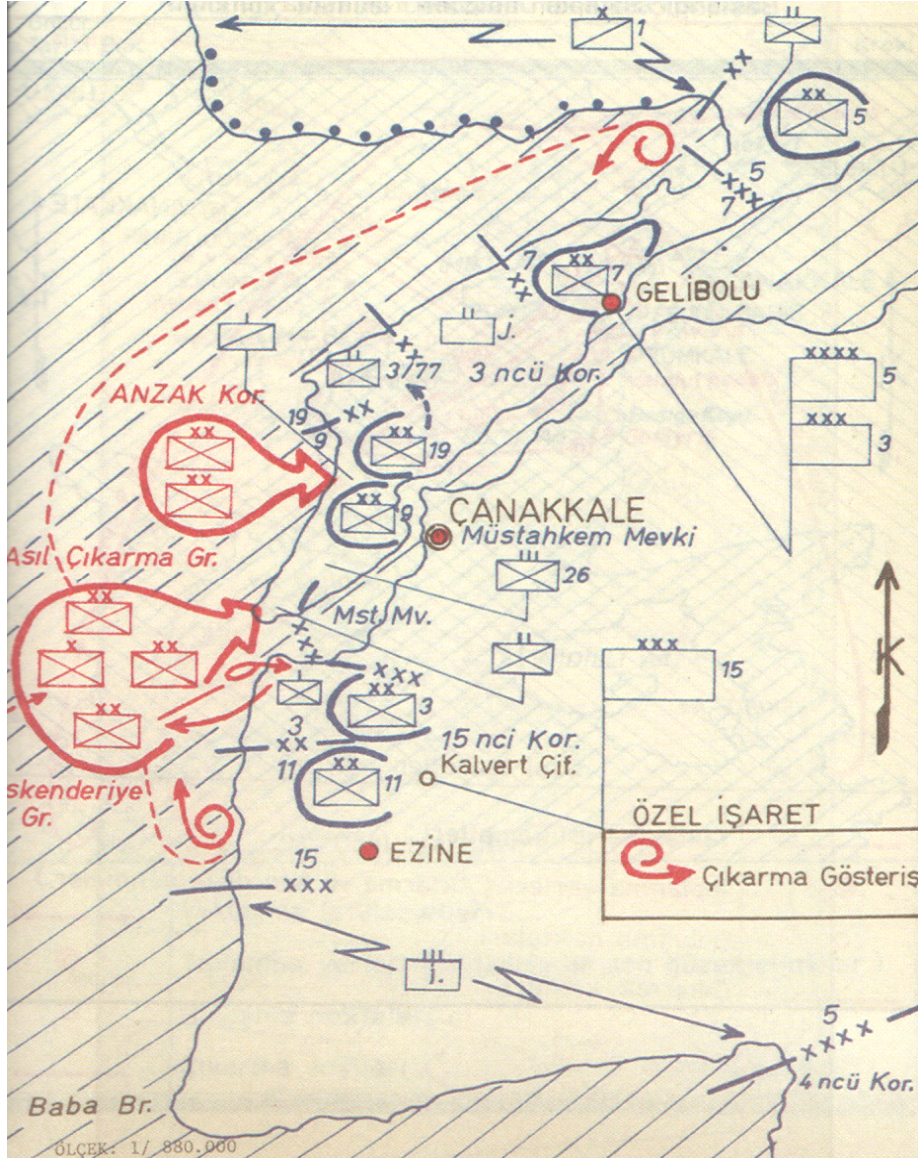
- Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi** (Haziran 1914-25 Nisan 1915), V.Cilt, I.Kitap, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayını, Ankara, 2012.
- Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi** (25 Nisan 1915-04 Haziran 1915), V.Cilt, II.Kitap, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayını, Ankara, 2012.
- Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale Cephesi** (04 Haziran 1915-09 Ocak 1916), V.Cilt, III.Kitap, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayını, Ankara, 2012.
- Birinci Dünya Savaşı Çanakkale Cephesi Harekâtı** (Haziran 1914-Ocak1916), Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Daire Başkanlığı Yayını, Ankara, 2014.
- Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, Deniz Harekâtı**, Cilt VIII, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1976.
- Görgülü İsmet, **On Yıllık Harbin Kadrosu, (1912-1922) Balkan-Birinci Dünya ve İstiklal Harbi**, Ankara, 1993.
- İğdemir Uluğ, **Arıburnu Muharebeleri Raporu (Mustafa Kemal)**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2'nci Baskı, Ankara, 1986.
- Oglander C.F. Aspinall, **Büyük Harbin Tarihi Çanakkale Gelibolu Askeri Harekâtı**, Çev. Tahir Tunay, C.1, İstanbul, 1939.
- Osmanlı Belgelerinde Çanakkale Muharebeleri**, C.1, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 2005.
- Toker Hülya, Toker, Mustafa; **Çanakkale Muharebeleri Kronolojisi**, Alfa Yayınevi, İstanbul, 2015.

3. Makaleler

- Akyüz Yahya, “Çanakkale Savaşları ve Fransız Kamuoyu”, **Çanakkale Savaşları Sebep ve Sonuçları Uluslararası Sempozyumu**, (14-17 Mart 1990), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1993.
- Armaoğlu Fahir, “Çanakkale Muharebeleri'nin Rusya Üzerindeki Etkileri”, **Çanakkale Savaşları Sebep ve Sonuçları Uluslararası Sempozyumu**, (14-17 Mart 1990), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara,1993.
- Çaycı Abdurrahman, “Çanakkale ve Gelibolu Yarımadası'nın Atatürk'ün Askeri Kariyerindeki Yeri”, **Çanakkale Savaşları Sebep ve Sonuçları Uluslararası Sempozyumu**, (14-17 Mart 1990), Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara,1993.

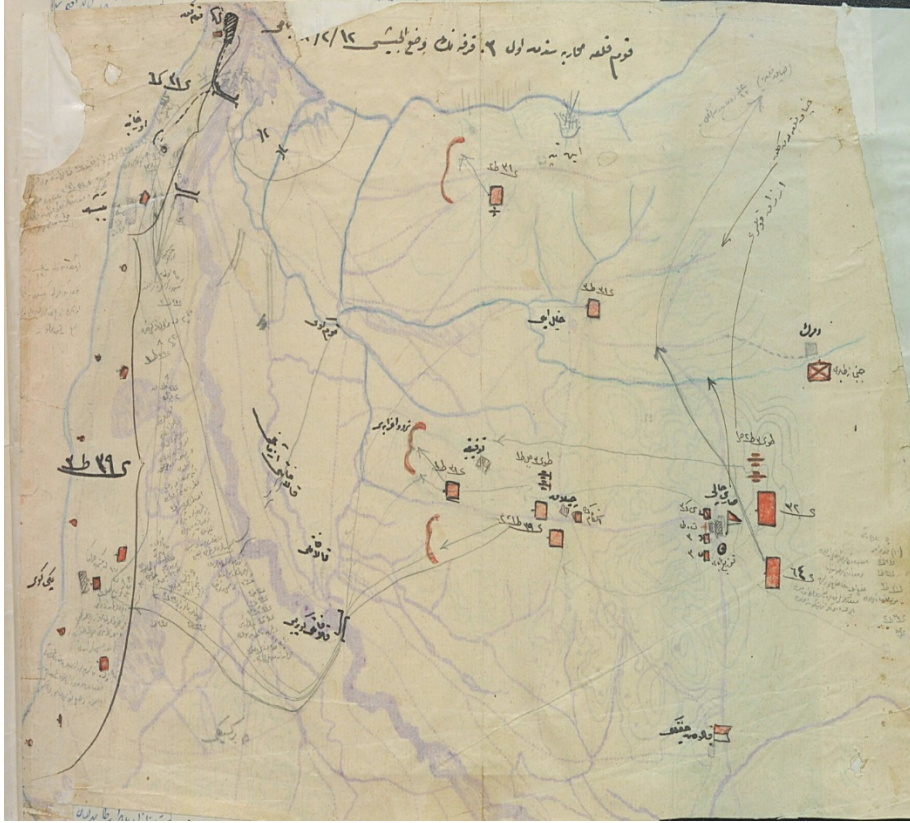
EKLER

Ek-1

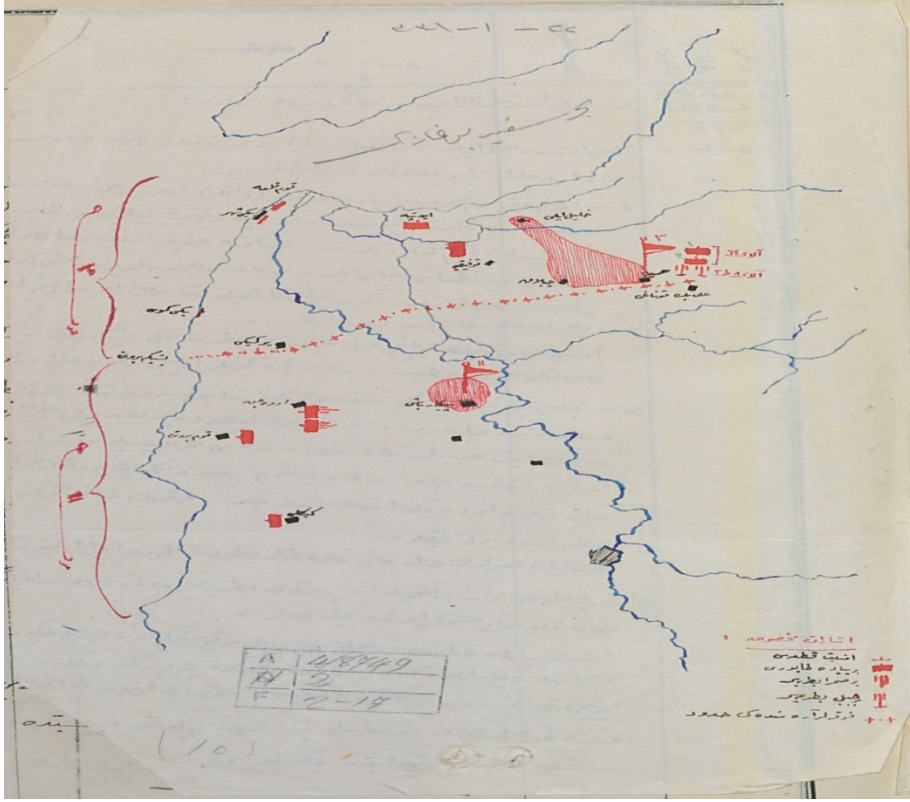
Tarafların Genel Harekât Planı ve Bölgedeki Yerleşimi. (25 Nisan 1915)

Ek-2

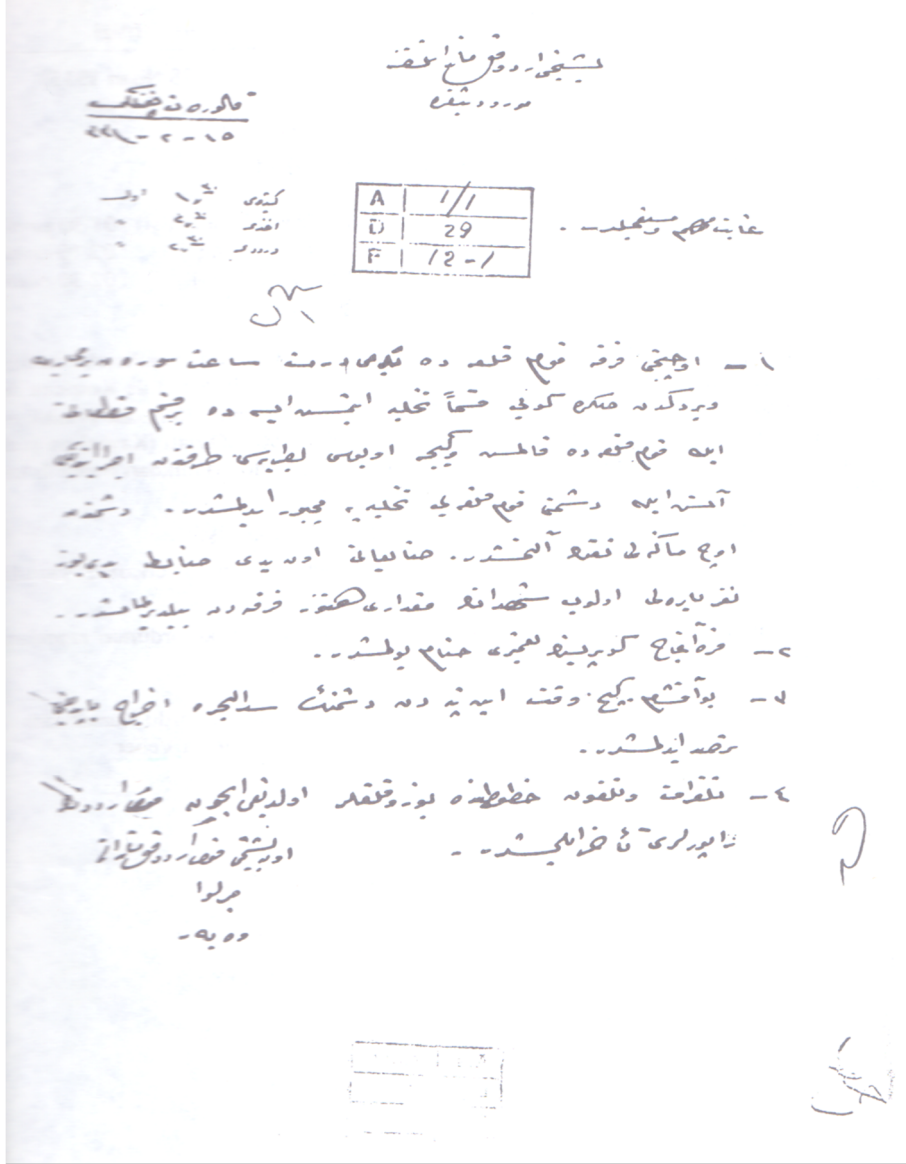
Fransız Tugayı'nın Kumkale Çıkarma Harekâtı ve 3'üncü Tümen'in Savunma Planı.
(25 Nisan 1915)

Ek-3

15'inci Kolordu Komutanlığı'nın Kumkale Harekât Planı. (25 Nisan 1915)

Ek-5

15'inci Kolordu Komutanı Weber Paşa'nın, 5'inci Ordu Komutanlığı'na Gönderdiği 28 Nisan 1915 Tarihli Rapor.

